

Kendini Gerçekleştiren Kehanet Teorisi Bağlamında Kadınlarla İlgili Kalıp Yargılara Yönelik Bir Araştırma

Nuray Mercan*
Dumlupınar Üniversitesi

Öz

Kalıp yargılar; algılayışları, toplumsal gruplara ilişkin bilgileri inançlarımızı ve beklentileri içeren bilişsel yapılardır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, toplumsal cinsiyet beklentilerini doğurur ve bu beklentiler bizim diğerlerine bakışımızda birer algısal filtre görevi görürler. İnsanlar, sınıflandırma süreci yoluyla dünyayı birçok farklı toplumsal gruba ayırır ve bu toplumsal gruplara ilişkin bilgilerini, inançlarını ve beklentilerini içeren bilişsel bir yapı geliştirir. Araştırmanın amacı: Üniversitesi öğrencilerinin kadınlara yönelik yargı ve kalıp yargılara ne derece katılmaktadırlar?" sorusuna cevap aramaktır. Ayrıca, kendini gerçekleştiren kehanetin kalıp yargıların üzerinde oluşumu açıklanacaktır. Araştırma yöntem olarak anket tekniğiyle üniversite öğrencilerine yönelik olarak internet ortamında uygulanmıştır. Araştırmada, kadına yönelik toplam kırk iki kalıp yargı sorusu yöneltilmiştir. Kalıp yargılara yönelik düşünceler aritmetik ortalamalarla gösterilmiştir. Araştırmanın sonucunda bazı kalıp yargıların zaman içinde değiştiği bazıların ise hala ataerkil özellikler sergilediği yönündedir.

Anahtar Kelimeler: kalıp yargılar, kendini gerçekleştiren kehanet, toplumsal cinsiyet.

* Öğr. Gör. Dr. Nuray Mercan, Dumlupınar Üniversitesi, Tavşanlı Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Kütahya-Türkiye. E-posta: nuraymercan26@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-7440-1670.

A Study toward Stereotypes about Women within the Context of the Theory of Self-Fulfilling Prophecy

Nuray Mercan

Dumlupınar University

Abstract

Stereotypes are cognitive structures, whose perception includes our beliefs and expectations about social groups. Gender mainstreaming stereotypes gave birth to gender mainstreaming expectations, and these expectations do perceptual filter task toward others. People divide the world into many different social groups through the classification process and develop a cognitive structure which involves their knowledge, beliefs and expectations about these social groups. The objective of this study is to focus on whether stereotypes have any impact on ensuring gender equality, what these stereotypes are and how they may be changed. It will be focused on how self-fulfilling prophecy will change inequality to equality. In the study, a questionnaire conducted on the internet for university students. Total forty-two stereotypes questions were asked to the participants. Ideas for stereotypes were shown in arithmetic means. The results of the study reveal that some stereotypes are changing over time and some others still exhibit patriarchal features.

Keywords: *stereotypes, self-fulfilling prophecy, gender mainstreaming*

Giriş

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, toplumsal cinsiyet beklentilerini doğurur ve bu beklentiler bizim diğerlerine bakışımızda birer algısal filtre görevi görürler. İnsanlar, sınıflandırma süreci yoluyla dünyayı birçok farklı toplumsal gruba ayırır ve bu toplumsal gruplara ilişkin bilgilerini, inançlarını ve beklentilerini içeren bilişsel bir yapı geliştirir. Bu bilişsel yapıya da "kalıp yargı" adı verilir. Kalıp yargılar kadına ve erkeğe nasıl davranacağını öğretir. Kendini gerçekleştiren kehanet, birçok toplumsal kalıp yargının gerçeğe dönüşmesinde etkili bir süreçtir. Bu beklenti etkisi, davranışsal cinsiyet farklılıklarının oluşumunda, ırksal ayrımcılığın devam etmesinde, fiziksel çekiciliğin kişilerarası algıdaki yerinin belirlenmesinde etkilidir. Kalıp yargıların algılayanlarda yanlış beklentilere yol açtığına ilişkin oldukça açık kanıtlar vardır (Hamilton v.d., 1990; Van Vugt, 2001: 430). Örneğin, bireyler diğer insanlara (hedef kişiler), onların üyesi oldukları sosyal sınıflara ilişkin kalıp yargılarını dikkate alarak oluşturdukları beklentilerin etkisiyle farklı davrandıklarında hedef kişiler bu farklı davranışlara, kalıp yargıya dayalı beklentilere uygun tepkiler vermektedirler. Bu durum, kendini gerçekleştiren kehanetin gerçek dışı sosyal inançların uzun vadede kalıcılığına olan katkısını gözler önüne sermektedir. Kendini gerçekleştiren kehanetler yoluyla, temelde yanlış olan inançlar açıkça doğrulanabilmektedir. Diğer bir deyişle, bir kalıp yargı temelde gerçek dışı olsa da, eğer kalıp yargıdan kaynaklanan beklenti kendini doğrularsa, bireyler bunun ardından kalıp yargılarına "destek" olacak kanıtlara ulaşabilmektedirler (Rist, 2000: 300-301). Bir çocuğun sosyalleşme sürecinde öğrendiği cinsiyet rolü standartlarını içselleştirmesi vasıtasıyla gerçekleşen süreç ise cinsiyet tiplmesi denilmektedir (Girginer, 1994). Toplumsallaşma sürecinde erkek ve kadın çocuklarının öğrendikleri, kültürün cinsiyetlerine uygun bulduğu duygu, tutum, davranış ve roller arasındaki farklılıklar ise toplumsal cinsiyet farklılıkları olarak ele alınmaktadır. Kadınların daha duyarlı, ilgili, bakım verici vb. olarak algılanmaları; ev hanımı, öğretmen, hemşire vb. olmalarının beklenmesi, ama erkeklerin atılgan, bağımsız, özgür vb. olarak algılanmaları ve asker, mühendis, tüccar vb. olmalarının beklenmesi toplumsal cinsiyet farklılıklarıdır (Dökmen, 2004). Erkekler ve kadınlar için belirlenen beklentilerdeki bu farklılıklar çocuk yaşlarda daha az söylenirken, ergenlik döneminde artmakta ve genç yetişkinlikte farklılıklar daha da belirgin hale gelmekte ve daha fazla ifade edilmektedir. Emeklilik ve yaşlılıkla birlikte erkek ve kadınlar için farklılıklar azalmakta ve beklentiler yeniden çok benzer hale gelmektedir (Michener & DeLamater, 1998). Bireysel açıklamalar, toplumsal cinsiyet farklılıklarının bireysel güdüler, kişilik özellikleri, eğilimler ve bireye özgü diğer özelliklerden kaynaklandığı temelinden hareket etmekte ve bu doğrultuda kadınlar ve erkeklerin aynı koşullar altında farklı davranışlar sergilediklerini; çünkü kadınların ve erkeklerin gereksinimlerinin, isteklerinin ve kişilik özelliklerinin oldukça farklı olduğu görüşüne dayanmaktadır. Toplumsallaşma yanlısı açıklamalar ise kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkların, iki cinsiyetteki bireylerin birbirlerinden farklı özelliklere sahip olacak biçimde yetiştirilmesinden kaynaklandığı görüşüne dayanmaktadır (Demirtaş, 2004). Bütün bunlar toplumun kendi kalıplarını bireye

dayatması sonucu oluşan farklılıklardır (Dökmen, 2004). Bu araştırmada kendini gerçekleştiren kehanet teorisi ve kadına yönelik kalıp yargılar anlatıldıktan sonra internet ortamında üniversite öğrencilerine yönelik olarak yapılan araştırma ve sonuçlarına yer verilecektir.

Kendini Gerçekleştiren Kehanet ve Kalıp Yargılar

Kendini gerçekleştiren kehanet süreci oldukça yaygın bir süreçtir ve kalıp yargıların kalıcı hale gelmesinde oldukça etkilidir. Belli bir grubun üyelerinin özelliklerine ve nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin beklentiler geliştirdiğimizde, bu süreç devreye girer. Bir grup insana insanca davranma olasılığımız, soğuk ve sinisi olduklarına inandığımızda, sıcak ve dost canlısı olduklarını düşündüğümüzde olduğundan çok daha azdır. Sonuç olarak, onlar da bizim soğukluğumuza güvenir ve bize bunun doğrultusunda karşılık verirler. Böylece, bizim onların soğukluğuna ilişkin içsel beklentimiz, aslında temelde bizim kendi davranışımızla biçimlenmiş olsa da, kendini doğrulamış olur. Kendini gerçekleştirme kehanetine göre neyi beklersek onun gerçekleşme olasılığı daha yüksektir. Teorinin gerçek hayattaki karşılığına bakılacak olursa, kendisine saygı duyulmadığını düşünen bir kişi, gerçekte böyle bir durum söz konusu olmasa da, bu algısı nedeniyle çevresindeki insanların tavırlarını düşmanca algılayacak, pek çok durumda aşırı hassas davranacak ve çevresine karşı şüpheli yaklaşacaktır. Bu durumda çevresi de ona düşmanca davranacaktır. Yani kehanet gerçekleşecektir. Rosenthal'ın (1968) 18 öğretmen ve 650 çocuk olan bir ilkokulda yaptıkları çalışmada, her sınıftan eşit sayıda öğrenci iki gruba ayırmıştır. Rosenthal, gruplardan birine 'zeki grup' demiştir. Öğretmenlere 'zeki grubun' içinde yer alan öğrencilerin adını vererek, bu öğrencilerin öyle olmadığı halde 'ileri zekâlı' olduğunu ve yüksek potansiyelleri olduğunu ifade etmiştir. Bir yılın sonunda bu çocukların diğerlerine oranla akademik açıdan çok daha fazla geliştikleri görülmüştür. Üstelik zekâ puanları bile anlamlı derecede artmıştır. Rosenthal'a göre, öğretmenlerin yüksek performans beklentisi, öğrencilere söyledikleri şeyler, yüz ifadeleri, gibi sözel ve sözel olmayan çeşitli şekillerde iletilmiştir. Bu deneyde her iki grup arasında öğretmenlerin öğrencilerle geçirdiği süre açısından bir fark bulunmamaktadır, ancak öğrencileri ile kurdukları ilişkinin niteliği daha farklıdır. Bu şekilde gruba hissettirilen olumlu beklentinin öğrencilerin benlik kavramları üzerinde etki etmiş ve motivasyonlarını, kavrama becerilerini yükseltmiş olduğu düşünülmektedir. Yani kendini gerçekleştiren kehanet gerçekleşmiştir (Rosenthal & Jacobson, 1993'den aktır. Demirtaş, 2004: 50).

Araştırmacılar, birçok beyaz orta sınıf öğretmenin, alt sınıftan gelen siyah öğrencilerden çok düşük akademik başarı beklediğini ortaya koymuşlardır. Bu beklentinin etkisini incelemek için, 66 öğretmenden dörder kişilik öğrenci gruplarına ders vermeleri istenmiştir. Her grupta iki beyaz ve iki siyah öğrenci bulunmaktadır. Dersler sırasında, gözlemci, öğrencilerin yanına oturmuş ve öğretmenin davranışlarını; dikkat yöneltme, yüreklendirme, düzeltme, reddetme, övme ve eleştirme oranları açısından kaydetmiştir. Sonuçta, beyaz öğrencilere daha fazla dikkat yöneltildiği; siyah öğrencilerin daha az övülüp

yüreklendirildikleri, daha çok eleştirildikleri ve yanıtlarının daha çok reddedildiği gözlenmiştir (Rubovits & Maehr, 1973'den aktaran Demirtaş, 2004: 44).

Toplumsal cinsiyet farklılıklarına ilişkin beklentiler, cinsiyet kalıp yargıları biçiminde toplumda yaygın kabul gören inançlara dönüşürler ve toplumsal davranışı büyük ölçüde biçimlendirirler. Kültürel farklılıkların olmasına karşın, genellikle kadınların ilgi ve bakım verici ve pasif olma özelliklerine sahip oldukları ve erkeklerin de aktif ve başarı yönelimli oldukları düşünülür. Bu kalıp yargıların sürdürülmesinde aile ve diğer toplumsal kurumlar ile kitle iletişim araçları, çocuk kitapları, reklamlar, film ve klipler önemli rol oynamaktadır. Sosyalleşme sürecinde kız ve erkek çocuklar, çeşitli nesnelere, etkinlikleri, oyunları, meslekleri ve hatta kişilik özelliklerini onlar için uygun ya da uygun değil olarak ayırt etmeyi öğrenmektedirler (Dökmen, 2004). Bu bağlamda 21. Yüzyılda hala kadına yönelik kalıp yargılar kısmen de olsa kendini gerçekleştiren kehanet sürecindedir. Bu kehaneti değiştirmenin yolu eğitim, bakış açısı farkındalığıdır.

Günümüzde batı toplumlarında kadınların rollerine ilişkin değişimler, feminizm hareketleri sonucunda sağlanan haklar, kadına yönelik önyargıları şüphesiz etkilemiştir. Fakat bu değişimlerin geleneksel önyargıları ne kadar değiştirdiği de şüphesiz tartışılmaktadır. Geleneksel olarak erkeklerde görmeye alıştığımız tutum ve davranışları, kadınlarda gördüğümüz zaman geleneksel kalıplar içinde olduğumuz ve önyargılı bir bakış açısıyla baktığımız için, kimi zaman, o davranışı yadırgamakta, kimi zaman da alışma sürecine bırakılmaktayız. Ev işi yapan ya da çocuk bakan erkeğin ya da şehirlerarası otobüs kullanan bir kadının yadırganmasının kalıp yargıların erkeklerin ve kadınların yapacağı işlerle ilgili yarattığı beklentiye ters düşmesi sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Yani tutum ve davranış olarak bir kadından beklenen ile bir erkekten beklenenler arasında fark olduğunu düşünen insanlara göre, kadınlarla ilgili kalıp yargılar ile erkeklerle ilgili kalıp yargılar farklı olmalıdır. Bu kalıp yargıların doğru olması ya da yanlış olmasının da nedenselliği kolayca açıklanmaktadır. Genelde biyolojik özelliklerle ilgili olarak oluşan ve toplumun cinsiyet algısı üzerine inşa edilen kalıp yargılar, cinsiyet kimliği, iş bölümü, cinsiyet rolleri ve bu durumlara ilişkin tutum ve davranışlar sosyo-kültürel etkilerle belirlendiğinden, cinsiyete ait nitelikler toplumdan topluma, bölgeden bölgeye ve aynı toplum içerisinde farklı zamanlara göre değişiklik arz etmektedir. Ayrıca cinsiyet kalıp yargıları, kadınların ve erkeklerin ne gibi konularla ilgileneceklerinin de sınırlarını çizmektedir (Dökmen,2004).

Bu sınırlamalar ise kız ve erkek çocukların yöneldikleri serbest etkinlik türlerini ve dolayısıyla gizil güçlerini geliştirebilecekleri alanları, daha da ileride meslek seçimini ve meslek yaşamlarını etkilemektedir. Özellikle okullarda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar açık ya da örtülü iletilerle çocuklara aktarılmakta; bu iletiler yoluyla çocuklar geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlara yöneltilirken, kadına ve erkeğe uygun başarı ölçütlerini ve sınırlarını da öğrenmektedirler (Tan, 2000). Nitekim sosyalleşme sürecinde Türk aile yapısında göze çarpan özelliklerden birisi erkek çocuklara göre, kız çocuklarının başarı gizil güçlerinin gerçekleşmesine daha az elverişli bir ortam olduğudur (Tan, 1979). Sonuç olarak, kızlar başarısızlığa uğradıklarında, kendilerini çaresiz

görmektedirler, çünkü başarısızlığı tersine döndürmek için yarışmaya güçleri olmadığına inanmaktadırlar. Bu bulgular, yetişkin kadınlarda da görülmektedir. Batılı araştırmacılara göre ise kızlardan annelerinin sahip olduğu roller beklenmektedir (Balkır, 1989).

Kalıp yargılar bir toplumsal gruba ilişkin inanç ve yargılardır, bir başka deyişle kalıp yargılar belirli gruplar hakkında sahip olunan bilgilerin bir özetidir (Kağıtçıbaşı, 1999). Her toplumda var olan ve kültüre göre belirlenen bu kalıp yargılar kadın ve erkeklerin kendilerini belirli beklentilere cevap verecek şekilde davranmalarına yol açarak bir baskı yaratırlar. Birçok toplumda erkekler daha güçlü benlikleri yansıtan ve istenir kalıp yargılarla (güçlü, bağımsız), kadınlar ise daha zayıf benlikleri yansıtan kalıp yargılarla (bağımlı, pasif) tanımlanmaktadır. Kadın cinsiyetine ilişkin bu olumsuz kalıp yargılar, kadının politik, ekonomik ve sosyal alanda erkeğe göre daha düşük konumda kalmasına neden olmaktadır (Sakallı, 2003).

Araştırma Amaç ve Yöntemi

Araştırmada, üniversite öğrencilerinin kadınlarla ilgili kalıp yargılara ne derece katıldıkları sorusuna cevap arayan nicel-betimsel bir araştırmadır. Araştırmada tarama yöntemi kullanılmaktadır. Verilerin internet ortamında anket tekniğiyle toplanmıştır¹. Araştırmanın örneklemini internet ortamında oluşturan ankete cevap veren üniversite Dumlupınar Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Veriler her bir madde için ortalamalar alınarak tablolaştırılmıştır. Katılımcılara kadına yönelik toplam kırk iki kalıp yargı sorusu yöneltilmiştir. Kalıp yargılara yönelik düşünceler aritmetik ortalamalarla gösterilmiştir. Anketin oluşturulması için Günay (2006) ve Batman ve Beidoğlu'nun (2012) çalışmalarında kullandıkları kadına yönelik kalıp yargılardan yararlanılmıştır. Katılımcılara ait demografik değişkenlerin dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcıların %67,8'i 21-25 yaş aralığındadır. %72,2'si kadındır. Yaklaşık yarısı (%55) lisans öğrencisidir. %91.1'i bekar, yaklaşık yarısı (%43.3) Yönetim Bölümü öğrencisidir.

Tablo1. Araştırmaya İlişkin Demografik Değişkenler

Yaş Değişkeni			Eğitim Durumu		
	F	%		F	%
17-20	5	5,6	Ön Lisans	8	8,9
21-25	61	67,8	Lisans	55	61,1
26-30	17	18,9	Yüksek Lisans	25	27,8
31-35	3	3,3	Doktora	2	2,2
36-40	2	2,2	Toplam	90	100,0
41-45	1	1,1			
46-50	1	1,1			
Toplam	90	100,0			
Medeni Durum			Okuduğu Bölüm		
Bekar	82	91,1	İşletme	26	28,9
Evli	8	8,9	İktisat	18	20,0
Toplam	90	100,0	Maliye	7	7,8
			Yönetim Org	39	43,3
			Toplam	90	100,0
Cinsiyet			Ailenin Yaşadığı Yer		
Kadın	65	72,2	Köy	6	6,7
Erkek	25	27,8	İlçe	24	26,7
Toplam	90	100,0	İl	60	66,7
			Toplam	90	100,0

Bulgular: Kadına Yönelik Kalıp Yargıların Aritmetik Ortalaması

Anket soruları değerlendirilirken 1 ile 5 arasında likert tipi ölçek kullanılmıştır. 1: Hiç katılmıyorum 2: Kısmen katılmıyorum 3: Emin değilim 4: Kısmen Katılıyorum 5: Tamamen Katılıyorum şeklindedir. Kadınlara yönelik yargı ve kalıp yargılardan oluşan araştırmamızda en yüksek aritmetik ortalamalar şu şekilde ifade edilmektedir. Kadınlar erkeklerden daha batıl inançlıdır kalıp yargısının 3.5 ortalama olması ilginçtir. Erim er olsun da yerim çalı dibi olsun 3.2 ortalama, Kadınlar meslek seçerken evlerine vakit ayırmayı dikkate almaları gerekmektedir 3.7 ortalama, 'Evlenme teklifini kadın değil erkek yapmalıdır' kalıp yargısına 4,0 ortalama ile cevap verilmiştir. Kadın evlendiğinde erkeğin soyadını taşımalıdır kalıp yargısına 3,2 ortalama ile cevap verilmiştir. Kadınlar cinsel açıdan çekici olmalıdır kalıp yargısına 3,1 ortalama ile cevap verilmiştir. 'Avradı eri saklar, peyniri deri' kalıp yargısına 3,1 ortalama ile cevap verilmiştir. Kadınlar erkeklere nazaran gelenek ve göreneklerine daha bağlıdır kalıp yargısına 3,4 ortalama ile cevap verilmiştir. Türk geleneğinde kadınlara gereken önem verilmemektedir 3,8 ve Toplumumuzun kadınlara bakış açısı coğrafi bölgelere göre değişmektedir 4,6 ortalama çıkmıştır. Kadının çalışması ile ilgili tutumların kültürümüzden kaynaklandığını düşünüyorum 4,1 ortalama ile yüksek çıkmıştır.

Tablo 2. Kadına Yönelik Kalıp Yargılar

Kadına Yönelik Kalıp Yargılar	Aritmetik Ortalama
1. Kadınlar erkeklere nazaran gelenek ve göreneklere daha bağlıdırlar.	3,4
2. Türk geleneğinde kadınlara gereken önem verilmemektedir .	3,8
3. Toplumumuzun kadınlara bakış açısı coğrafi bölgelere göre değişmektedir	4,6
4. Erkek ile kız çocuk arasında ayırım yapılmaktadır.	4,0
5. Erkeklerin kadınlardan daha üstün yaratıldığına inanıyorum.	1,9
6. Bir kadının eğitilmiş olup olmaması çok önemli değildir.	1,6
7. Kadının çalışması ile ilgili tutumların kültürümüzden kaynaklandığını düşünüyorum.	4,1
8. Günümüzde kadınların ekonomik bağımsızlığı olmamalıdır.	1,2
9. Bir kızın evlenme yaşı en az 20 olmalıdır.	3,6
10. Evlenilecek eşin dindar olmasına özen gösterilmelidir .	2,8
11. Kadının evlenmesi ebeveynlerinin kararına bağlıdır.	1,8
12. Aile içinde alınan kararlarda kadınlar da söz sahibi olmalıdır.	4,8
13. Kadınlar erkeklere nazaran daha dindardırlar.	2,6
14. Kadınlar erkeklerden daha batıl inançlıdırlar.	3,5
15. Kadınlar günah işlemeye daha meyillidirler.	1,9
16. Yuvayı dışı kuş yapar.	4,2
17. Ana gibi yar, vatan gibi diyar olmaz.	4,5
18. Oğlan doğuran öğünsün, kız doğuran döğünsün .	1,1
19. Kadının saçları uzun aklı kısadır.	1,2
20. Kadınlar dedikoducudur.	3,2
21. Erkeğin aklını çelen kadındır.	2,9
22. Kadın gibi düşman olmaz, güler, bildirmez.	2,8
23. Kadınlar erkeklerden daha cesurdur.	3,5
24. Kadının kazdığı kuyudan su çıkmaz.	1,5
25. Zehirden şifa, kadından vefa beklenmez.	1,3
26. Kadınlar cinsel açıdan çekici olmalıdır.	3,1
27. Kadın evlendiğinde erkeğin soyadını taşımalıdır.	3,3
28. Ailede çocukların bakımından, temizlik ve yemek işlerinden anne sorumlu olmalıdır.	2,6
29. Ailede evin onarım işleriyle kadın ilgilenmemelidir.	2,6
30. Evlenme teklifini erkek yapmalıdır.	4,0
31. Evlilikte kadının boyu erkeğin boyundan kısa olmalıdır.	2,8
32. Kadın istediği saatte eve gelmemelidir.	3,0
33. Kadın ve erkeklerin yapabileceği meslekler arasında kesin ayrılıkların olması gerekir.	2,4
34. Kadınlar meslek seçerken evlerine vakit ayırmayı dikkate almaları gerekmektedir.	3,8
35. Kadın eşik dibinde değil beşik dibinde belli olur.	2,1
36. Kadını eve bağlayan altın şıkırtısı değil, beşik gıcırıtısıdır.	2,7
37. Evi ev eden avrat, yurdu şen eden devlettir.	3,7
38. Testi kadar kocası olanın kulpu kadar rağbeti olur.	2,6
39. Erim er olsun da yerim çalı dibi olsun.	3,2
40. Avradı eri saklar, peyniri deri.	3,1
41. Devlet oğul, mal tahıl, mülk değirmen.	2,9
42. Erkek sel, kadın göl.	2,9

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada, kadınlar ve kadınlarla ilgili kalıp yargıların geçmişten günümüze etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada toplam 42 kalıp yargı sorusu üniversite öğrencilerine yönlendirilmiştir. Kalıp yargılardan en çok ortalama olanlar arasında aşağıdaki kalıp yargılar tespit edilmiştir:

Kadınlar erkeklerden daha batıl inançlıdır kalıp yargısının 3,5 ortalama olması ilginçtir. Yeni neslin eğitim düzeyindeki yükselişin kadınlarla ilgili kalıp yargıların reddedilmesine ya da değişmeye başlamasına, yaşamın her alanına nüfuz eden dini kültürün kadınlarla ilgili kalıp yargılar üzerinde olumsuz yönde bir etki yaptığı gözlemlenmiştir. Geleneksel değerlerin kadınlarla ilgili kalıp yargıların oluşması ve toplumun geneli tarafından kabullenilip pekiştirdiği gözlemlenmiştir.

'Erim er olsun da yerim çalı dibi olsun' 3,2 ortalama ile genellikle kadınların ilgi ve bakım verici ve pasif olma özelliklerine sahip oldukları ve erkeklerin de aktif ve başarı yönelimli oldukları geleneksel düşüncesi araştırmamızda doğrulanmıştır. 'Kadınlar meslek seçerken evlerine vakit ayırmayı dikkate almaları gerekmektedir' 3,7 ortalama, 'Evlenme teklifini kadın değil erkek yapmalıdır' kalıp yargısına 4,0 ortalama ile cevap verilmiştir. 'Kadın evlendiğinde erkeğin soyadını taşımalıdır' kalıp yargısına 3,2 ortalama ile cevap verilmiştir. Biyo-psikolojik nedenler etrafında şekillenen kadınlara atfedilen bazı sıfatların kadınlar tarafından da oldukça yoğun bir şekilde benimsendiği gözlemlenmiştir. Kadınlara atfedilen kadercilik anlayışın kadınlar tarafından da benimsendiği gözlemlenmiştir. 'Kadınlar cinsel açıdan çekici olmalıdır' kalıp yargısına 3,1 ortalama ile cevap verilmiştir. 'Avradı eri saklar, peyniri deri' kalıp yargısına 3,1 ortalama ile cevap verilmiştir. 'Kadınlar erkeklere nazaran gelenek ve göreneklerine daha bağlıdır' kalıp yargısına 3,4 ortalama ile cevap verilmiştir. Bu bağlamda kadın geleneksel değerler çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Sosyo-kültürel değerlerin değişim süreci içerisine girmesi ve toplumun tamamını etkilemesinin yanı sıra kadın olgusunun çeşitli şekillerde algılanışını da etkilemektedir.

'Türk geleneğinde kadınlara gereken önem verilmemektedir' 3,8 ortalama ile yüksek çıkmıştır. Çeşitli unsurlarıyla hala tüm canlılığını sürdüren gelenek, toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi kadınlarla ilgili kalıp yargıların şekillenmesinde ve devamlılığını korumasında temel etken olarak görülmektedir. Toplumumuzun kadınlara bakış açısı coğrafi bölgelere göre değişmektedir 4,6 ortalama çıkmıştır. Kadının çalışması ile ilgili tutumların kültürümüzden kaynaklandığını düşünüyorum 4,1 ortalama ile yüksek çıkmıştır. İçinde yaşanılan toplumun değerlerine bağlı olarak şekillenmektedir. Kentte yaşayan kadınların toplumsal değişmeyi daha hızlı bir şekilde yaşamaları neticesinde, kadınlara ilişkin kalıp yargıların kadınlar tarafından benimsenmesi ve sorgulanması da hız kazanmıştır.

Batman ve Beidoğlu (2012) tarafından yapılan kalıp yargılarla ilgili araştırmanın en önemli sonucu, katılımcıların kadına yükledikleri geleneksel rollerin, toplumsal "kalıp yargılar" üzerinde yoğunlaşmasıdır. Katılımcı gençlerin kadına yükledikleri geleneksel kalıp yargılardan yüksek aritmetik ortalaması olanlar: Kadınlar cinsel açıdan çekici olmalı, Erkeğin soyadını taşıması, Ailede

çocukların bakımından, temizlik ve yemek işlerinden annenin sorumlu olması, buna karşın evin onarım işleriyle ilgilenmemesi gerektiğini, Evlenme teklifini kadının değil erkeğin yapması gerektiğini, evlilikte kadının boyunun erkeğin boyundan kısa olması gerektiğini, kadın istediği saatte eve gelemeyeceğini, kadın ve erkeklerin yapabileceği meslekler arasında kesin ayrılıkların olması gerektiğini ve kadınlar meslek seçerken evlerine vakit ayırmayı dikkate almaları gerektiğidir. Sonuç olarak araştırmaya katılan Kıbrıslı Türk üniversiteli gençlerin cinsiyete dayalı kadına yükledikleri rollerin, toplumsal kalıp yargıları olduğu ortaya çıkmıştır bu sonuçlar bu araştırmada da yüksek aritmetik ortalamalarla doğrulanmıştır.

Üniversite öğrencilerinin kalıp yargılara yönelik olarak verdiği cevaplar Balkır'ın da (1989), çalışmasında tespit ettiği gibi toplumda, beklenen ölçü ve kalıplardan sapan davranışları hoş karşılamadığı için bireyler genellikle kendilerini daha önceden belirlenmiş ve benimsenmiş normlara uydurmaya çalışmaktadırlar. Çocukluktan başlayarak bireylerin benlik imgelerinin önemli bir parçasını toplumun kendileriyle ilgili beklentileri oluşturmaktadır. Böylece hem kadınların hem de erkelerin düşünceleri, tutum ve davranışları, bu beklentilere göre biçimlenmektedir. Bu süreç kadın açısından kendini gerçekleştiren kehanete dönüşmektedir.

Notlar

¹Uygulanan ankete aşağıdaki linkten ulaşılabilir: https://docs.google.com/forms/d/1xe893U42vZsDhmsw08izR5uhblLVhxQoBDZEMJBisv0/viewform?usp=send_form.

Kaynakça

- Batman K.A. & Beidoğlu M. (2012). Kıbrıslı Türk Üniversiteli Gençlerin Cinsiyete Dayalı Kadına Yükledikleri Roller. Konferans Tebliği. 4. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, İstanbul, 4-7 Mayıs.
- Demirtaş A. (2004). Sosyal Sınıflandırma, Kişiler arası Beklentiler ve Kendini Doğrulayan Kehanet. *İletişim Araştırmaları*, 2(2): 33-53.
- Balkır A. (1989). Kadınların Kendini Algılaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hamilton D.L.; Sherman S.J. & Ruvolo C.M. (1990). Stereotype-Based Expectancies; Effects on Information Processing and Social Behavior. *Journal of Social Issues*, 46 (2):35-60.
- Demirtaş A. (2004). Yakın İlişkiler ve Toplumsal Cinsiyet. *Türk Psikoloji Bülteni*, 10(32): 165-166.
- Dökmen Z.Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar* (1. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Franzoi S.L. (2003). *Social Psychology*. New York: Mc Grow-Hill Education.
- Kağıtçıbaşı Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar* (10. Basım). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile* (2. Basım). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Girginer U.H. (1994). Türk Toplumunda Cinsiyet Rollerini Algısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersöz G.A. (1997). Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İmamoglu O.E. (1991). Aile İçinde Kadın-Erkek Rollerini. *Türk Aile Ansiklopedisi*. Cilt 3: 832-835.
- Mackie D.M.; Hamilton D.L.; Susskind J. & Rosselli F. (1996). Social Psychological Foundations of Stereotype Formation. İçinde, Macrae C.N., Stangor C. & Hewstone M. (Eds.), *Stereotype & Stereotyping*. New York: Guilford: 41-47.
- Meydaneri Y. (2006). Sosyolojik Açısından Kadınlarla İlgili Kalıp Yargılar (Kırıkkale Örneği), Erciyes üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Michener A.H. & DeLamater D.H. (1998). *Social Psychology*. (4.ed.). U.S.A: Wadsworth Thomson Learning.
- Miller D.T. & Turnbull W. (1986). Expectancies and Interpersonal Process. *Annual Review of Psychology*, (37): 233-56.
- Rubovits P. & Maehr M. (1973). Pygmalion Black and White. *Journal of Personality and Social Psychology*, (25): 210-218.
- Snyder M.; Berscheid E. & Tanke E.D. (1977). Social Perception and Interpersonal Behavior: On the Self-fulfilling Nature of Social Stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(9): 665-666.
- Rist R. C. (2000). Student Social Class and Teacher Expectations: The Self-Fulfilling Prophecy in Ghetto Education, *Harvard Educational Review*, 70(3): 266-302.
- Rosenhan D.L. (1973). On Being Sane in Insane Places. *Science*, 179: 250-258.
- Rosenthal R. & Jacobson L. (1968). *Pygmalion in the Classroom*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.

- Sakallı U.N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklerle İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6 (11-12): 1-20.
- Tan M. (1979). *Kadının Ekonomik Yasamı ve Eğitimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tan M. (2000). Eğitimde Kadın-Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği. İçinde, *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş- Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset* Ankara: TÜSİAD Yayınları: 23-114.
- Van Vugt M. (2001). Self-interest as Selffulfilling Prophecy. *Behavioral & Brain Sciences*, 24(3): 429-431.